

que des de 'renegat' passés a la idea d'obscuritat', 'opacitat?') *Mullada*, -ader, *mulladina*, *mulladis*, -disa, *mulladiu*, *mullador*, -dora, -adura, *mullar*, -at, -atori, *mullega*, -ar, *mulleig*, *mullejar*, -ena, -ada, V. *moll* 1

MULLER, del ll. MÜLIER, -ÆRIS, 'dona'. □ 1.ª doc.: orígens.

AlcM cita *muler* en un dels docs. de l'Alt Segre, Ss. XI-XII, p. p. MiretS en la *RHispan.*, vol. XIX. Des del S. XIII es troba molta documentació, i sempre ja en el sentit d'«esposa», en Lluïll, *VidesR* etc.: «Dix Maria Poca que, ab la *muler* de R. de Riu e ab d'altres, passava a la casa de R. de Serres, e dix R. de Serres ---», doc. de l'Alt Cardener de 1250 (PPujol, *DocVgUrg.*, 1525); «una enftanta pudsela --- venc a Sent Josafat; e --- li respòs: —Si tu-m vols salvar, pren-me per *muler*, que crestians no rebugen matremoni, ans --- les profetes e-n Pere apòstol agren *molers* --- —Femna, legut és als crestians que prenguen *molers* [P, però *mullés* B], mes no és legut an aquels qui an promesa e servada virginitat», *VidesR*, fº 261v1.

És dels pocs mots que en català conservà rastres de la declinació imparisil·làbica en dos casos, tal com en oc. ant. *mólher* cas subjecte/*molhér* cas complement: vegeu-ne un repertori d'exemples en ELevy, *Litbl.* XIX, 152-3; i cf. casos cat. en *VidesR* I, pp. 13-14, § 19, i p. 161; amb contrastos com «no sies irat si la tua *móler* dorm» i en canvi «al mont on pausà la sua *mulér*» (fº 140v2), si bé també hi ha «él lo portà a la sua *molér* e féu-lo noytrir», fº 266v1. S'explica allí que el cas recte MULIER, accentuat a la u, només podia donar *móller*, oc. *mólher*; però en el cas oblic MULIÈREM el resultat fonètic de la ü pretònica davant palatal, que era també o normalment en llengua d'oc, en català podia ser u, o bé o com en la llengua veïna; un recompte molt complet dels casos que es troben en les *VidesR* dona, per al recte, un 66 % de les formes en o i un 20 % de les en u, i per a l'oblic 34 % de les formes en o i un 80 % de les en u; com que les obliques en o es devien accentuar *móller*, aquest 34 % no és contrari a la gram. i les altres coincideixen evidentment, salvant el 20 % de u com a cas recte: residu que pot ser degut en part a còpia infidel del copista del ms. P.1

Restava quelcom d'això en la documentació posterior, per exemple: «Guillema *mólher* d'En Ferrer» en un doc. ross. de 1371. Però fins en el Ross, els escribes generalitzaren aviat la forma moderna *muller*, àdhuc en cas subjecte; «anaren a la presó marit e *muller*», doc. de 1439, i encara que la brevetat de les cites dels docs. en l'*InuLC* sovint no lleva l'ambigüitat, sembla haver-hi ja alguns des de 1311 («N'Astruga, *muler* qui fo d'En Brg. Miró»). Més segur és encara això a les altres regions, per ex.: «Gran arteria / hac Na Maria / de Mompeller, / reyna *muller* / del rey En Pere / --- / ella callava, / ell era losc, / lo retret fos: / no discernia / ab qui dormia; / altra -s cuydava, / no-s talayava / sa *muller* fos / ---» (*Spill*, 8712). Veg. el T. de *pendre muller*, del jove Eiximenis (*EntreDL* J, 196).

Curiosament la llengua col·loquial en el català central, va servir aquí fins a princ. del nostre segle, l'ar-

caica forma de nominatiu *móller*, pron. *mólə*, en la locució familiar *marit i móller* (ja vist per Barnils, BDC II, 62). Així ho havia sentit jo sovint en velles famílies barcelonines fins c. 1920; i ho escriviren alguns: «sent una de les obres de misericòrdia la d'acollir los pelegrins, dos d'estos nos han arribat, *marit i molla*, marxants, uns tal Aldavert», Baró de Maldà (*Colh. B. V.*, 92); «buscàvem sempre, fent bulla, / atzabaras pels camins / --- / y 'ls meus pares ja difunts: / ---vet aquí *marit y molla*, / ---ens deyan— dintre d'una olla, / de tant que 'ns trobaven junts», Pitarra (*Les Carbasses de Mont-roig, Gatades* II, 33); «dintre d'una olla» devia formar part d'una dita graciosa tradicional, i potser alludeix a allò de «ficar l'olla gran dintre la xica», dita popular que s'ha usat bastant en relació amb els grans festins (entre ells els de bodes).

En tot cas pertot es troba en català, i des de sempre, *muller* amb el sentit d'«esposa», tal com en l'it. *moglie* i l'oc. *molher*, i a diferència del cast. *mujer* i gall.-port. *mulher* que han conservat al mot la totalitat del seu valor llatí de 'dona', incloent-hi l'alt-arag. (Bafallui, Campo, Gistau, Saravillo, Bielsa, Echo, Ansó, *mulé*, 1965-6). Potser en quedava rastre topon. almenys en el S. x: «ipsa strata qui discurrat de *Muliere Morta* ad ipso plano --- de Monte Albarie ---» entre Elna i l'Albera, a. 922 (colh. Moreau, B. N. P., IV, 85ss.).

Només en St. Vicent Ferrer trobem algunes vegades l'acc. servada pel cast. i port., però ens resistim a creure que es pugui tractar d'una romanalla mossàrab (després extingida en el P. Val. i tot), i més aviat sembla tractar-se d'un calc del llatí bíblic, vist els contextos on ho observem: «les *fembres* estaven allí plorant --- e deyen-li al mort aquell Adonides --- en la plaça seyen les *mullers* planyent-se de Adonides mort; e significue quan les *dones* ploren los fillets», «aquella *fembra* --- la passió de la *fembra* que venie corrén e cridan, e entretant que ell parlà ab los apòstols, la *muller* plegà e lançà's als peus de Jh. Xr.» (vol. Harrison, fº 88v7f., 115v26, i semblantment 116r31).

DERIV.: *Mullerari* i *mullerati* '(home) casat': «Los àngels de Déu --- guarden les ciutats e les viles: aytais són ce-<I>ls qui a nós són assignats a guardar l'estament de les verges e dels continens e dels *mu<I>lerats* e-ls religiosos», *VidesR*, 213v1, traduint *conjugatorum*, 654.29; «lo sabater vol maridar sa filla e *muyerar* son fill ab pus nobla que si metex, e assò ferà lo draper, e axí --- e per assò són fets matrimonis, descovinement, e per la desigualtat són menyspreats los marits per lurs *muyers*, e les *mullers* per lur marits ---», Lluïll (*Do. Pu.*, p. 160, § 64.8); «--- / que-l temps passat / --- / perdut, no-s cobra, / metí en obra: / --- / morir abans, / ans peus estendre / que *muller* pendre: / ans soterrat / que *mullerati*!», JRoig (*Spill*, 15588). Més rars *amullerari* i *emmullerari*. *Desmullerari-se de* ('divorciar-se de', 'repudiar' una dona), c. 1673, pseudo-Boades (*Ag.*, 226). *Mullerament*, -atge.

1 Recordem que l'italià també ha mantingut excepcionalment el nominatiu en aquest mot, *moglie*, allà generalitzat en totes les funcions. És veritat que l'oblic *moliera* apareix en textos dialectals fins al